

Politička konstrukcija sebstva u suvremenom postmodernom dobu.

Lenić, Violeta

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:311417>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

VIOLETA LENIĆ

**POLITIČKA
KONSTRUKCIJA SEBSTVA
U SUVREMENOM
POSTMODERNOM DOBU**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Balabanić

Sumentor: dr. sc. Erik Brezovec

Zagreb, 2021.

Politička konstrukcija sebstva u suvremenom postmodernom dobu/ The political conspiracy of self in the contemporary post – modern age

Sažetak

Rad se temelji na teorijsko – analitičkoj prirodi te objašnjava postmoderno doba i njegove glavne odrednice prema Lyotardovom djelu „Postmoderno stanje“. Na temelju Postmoderne će se analizirati pojedini politički akteri prema djelu Ervinga Goffmana „Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu“. Također, Baudrillardova knjiga „Simulacija i zbilja“ je poslužila pri analizi ponašanja političara u javnom prostoru. Uspoređuje se modifikacija današnje javne sfere u odnosu na tradicionalna shvaćanja te se povezuju teorije Goffmana i Baudrillarda pri razmatranju i obrazlaganju današnjeg društva. Uz analizu navedenih teorija, nastavlja se primjena istoga koncepta na postmoderno društvo i političku sferu te se analizira nekoliko spornih političkih djelovanja s ciljem konkretiziranja teorijskog dijela i potkrjepljivanja primjerima, kako s hrvatske, tako i sa svjetske političke scene.

Ključne riječi: postmoderno društvo, političko sebstvo, upravljanje impresijama, simulacija

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Teorijski okvir rada – Lyotard, Baudrillard i Goffman	5
a) Dramaturgija u društvu i politici	8
b) Baudrillardova analiza i primjena na političku scenu	11
2. Fenomen politike danas	14
3. Zaključak	16
4. Literatura	18

1. Uvod

Iako je društvo dugo bilo moderno, ako još to ostaje, potkrijepljeno je nečim drukčijim nego li je moderno. Postmodernost je posljedica napretka znanosti, ne može se svesti na moderno, ali u modernom se pronalazi njegovo podrijetlo. Postmodernost stanje proizvod je modernoga, ali bez želje da mu se poistovjeti, definira se i kao kriza modernoga. Stanje kulture što se naziva postmodernim doprinijelo je preobražajima i promjenama pravila igre u znanostima, književnosti i umjetnostima općenito. Globalizacija i umrežavanje društva doveli su do bržeg protoka informacija i robe te dolazi do preobrazbe komunikacijskih kanala između javnosti i političkih aktera.

Prema nekim autorima, znanje mijenja svoj položaj kada društva ulaze u postindustrijsko doba i kulturu koju nazivamo postmodernom: utjecaj ovih tehnoloških promjena na znanje mora biti primijećen. Zbog ovih promjena i znanje će se promijeniti u svoje dvije glavne funkcije – u istraživanju i prijenosu spoznaja. Promjena prirode znanja može imati povratni učinak na ustaljenu javnu moć, tako što ju prisiljava na ponovno preispitivanje pravnih i činjeničnih odnosa s civilnim društvom. Stoga se postavlja pitanje na koji način suvremeni politički akteri konstruiraju vlastiti politički identitet. U postmodernom dobu, društvo se suočava s niskom razinom političke pismenosti te je apatično prema političkim pitanjima i demokraciji, a vođeni profitom oglašivačke industrije, političari predstavljaju konstrukciju tipičnu za doba liberalne demokracije.

Cilj ovoga rada je objasniti fenomen postmoderne i istaknuti njezine odrednice te objasniti političko stvaranje sebstva u suvremenom postmodernom dobu utemeljenim na poznatim sociološkim promišljanima i teorijama. Također, ukazat će se na modifikaciju tradicionalnih odrednica politike i političkih aktera u odnosu na one postmoderne.

U drugom odjeljku ovoga rada će se predstaviti teorijski okvir rada i glavne odrednice postmodernog doba prema Jeanu Francoisu Lyotardu, Jeanu Baudrillardu i Ervingu Goffmanu. U trećem odjeljku će se predstaviti fenomen politike u suvremenom, postmodernom društvu te ukazati na modifikacije današnje političke konstrukcije u odnosu na tradicionalnu.

2. Teorijski okvir rada – Lyotard, Baudrillard i Goffman

Lyotard (2005; 26 – 39) ističe kako znanje nije isto što i znanost te ne može sakriti problem svoje legitimnosti, nego ga mora postaviti u cijeloj njegovoj širini, koja je i društveno – politička i epistemološka. Znanje se ne može svesti na znanost, ali ni na spoznaju jer spoznaja predstavlja cjelokupnost iskaza koji opisuju i označuju predmete, isključujući sve ostale iskaze koji bi mogli biti lažni ili istiniti. Dakle, znanost bi bila podskup spoznaje, ali pod pojmom znanja se ne podrazumijeva samo cjelina denotativnih iskaza, nego dolazi i do miješanja umijeća življenja, umijeća slušanja itd. (prema: Lyotard, 2005). Lyotard (2005; 42 – 44) naglašava kako je sveopća sklonost moderne, da uvjete nekog diskursa određuje diskursom o tim istim uvjetima, povezana s obnavljanjem dostojanstva narodnih kultura. To se očitovalo u vremenu renesansnog humanizma, prosvjetiteljstva itd., a naracija više nije takoreći omaška legitimnosti. Ovakav način propitivanja društveno – političke legitimnosti povezan je s novim znanstvenim stavom – ime junaka, kao u epskim djelima, je narod, znak legitimnosti je njegov konsenzus, a način normiranja jeste vijećanje. Dakle, narod sam vijeća o tome što je pravedno ili nije, isto kao što znanstvena zajednica odlučuje o tome što je istinito, a što nije. Može se zaključiti da su predstavnici nove legitimnosti ujedno i rušitelji tradicionalnih znanja (Lyotard, 2005). Lyotard (2005; 102 – 108) postmodernu određuje filozofski, ali i metahistorijski. Postmoderna se nadovezuje na cjelokupno naslijeđe moderne, ali raskida s njezinom logikom stalnog napretka. Treba napomenuti kako prihvaća svo kulturološko i civilizacijsko naslijeđe razvijeno u moderni. Naime, Lyotard ne negira sveukupnu tradiciju moderne, nego ju smatra neizostavnim temeljem postmodernoga doba. Lyotard Postmodernu ne vidi kao još jednu epohu u nizu izmjenjivanja i prevladavanja prethodne, nego Postmoderna svoju legitimnost stječe tek na razini novog modusa ostvarivanja misli na svim područjima znanosti i umjetnosti. Autor ističe nastupanje nakon „kraha“ kojeg su doživjeli svi postulati modernizma na području politike. Tu se prije svega misli na pripovijest ili „prosvjetiteljsku dogmu“ emancipacije čovječanstva, koja naprosto nije moguća poslije takvih lomova humanizma kao što je Auschwitz, kao i sloma emancipacijskog projekta Marxove utopije u realnom socijalizmu. Prema Lyotardu, Moderna je proizvela tri legitimirajuće metapriče, a to su: emancipacija čovječanstva (u prosvjetiteljstvu), teleologija duha (u idealizmu) i hermeneutika smisla (u historizmu), a te odrednice jedinstva u postmodernom dobu više ne funkcioniraju. Lyotard ističe kako postmoderna umjetnost ne traži istinu, nego svojevrsno svjedočenje o događaju, kojemu

se ne može pristupiti s potpunom istinitošću. Gubitak čvrstog centriranja i mogućnosti sigurne legitimacije znanja postaje simptom novog doba, postmodernoga doba. Dolazi do raspadanja i urušavanja modernih tradicija filozofije subjekta, naslijeđe prosvjetiteljstva, idealistička filozofija, a Lyotard napominje kako su emancipacijske ideje kao što su Bratstvo, Jedinstvo i Sloboda već od svoga začetka, tj. postuliranja osuđene na propast, koji je vidljiv već u jakobinskom teororu, što je prethodnica nadolazećih totalitarizama do kojih će dovesti ideje Moderne u zloupotrebi svoji prvotnih humanizirajućih ideja (prema: Lyotard, 2005). Lyotard ističe kako u postmodernom društvu dolazi do mijenjanja unutarnje strukture znanosti, posredovanjem tehnologije u znanstvenom procesu. Postmodernu obilježava galopirajući razvoj globalizacije, koja naglašenim depolitiziranim, ekonomijskim diskursom postaje meta naracija današnjeg svijeta, a globalni kapitalizam se iskazao kao pravim pobjednikom i izdankom Postmoderne, unatoč Lyotardovom filozofijskom optimizmu glede postmodernog, potencijalno boljeg svijeta (prema: Lyotard, 2005). Kopic (2007; 135 – 139) tumači Lyotarda te govori kako je postmoderno nastupilo nakon modernoga, ali je također, i posljedica napretka znanosti. Stoga se može zaključiti da je postmoderno nesvodljivo na moderno, iako mu duguje svoje podrijetlo. Postmoderno stanje se pojavilo kao reakcija na moderno, ali bez želje da se identificira kao moderno jer se smatralo „jačom“ i „višom“ svijesti od moderne. Filozofska upotreba postmodernog kod Lyotarda postaje temelj za dublje sudove i analize o samom modernom, a velik se naglasak stavlja na nesumjerljivost, odnosno ireduktibilnost koja postoji unutar modernoga, a za čije je iznošenje potrebna neka vrsta hiperrefleksije, koju on i nalazi u postmodernom stanju. Kopic objašnjava kako „postmoderno“, kao kriza modernoga, igra ulogu simptoma za jednu suvremenost u kojoj su vrijednosti modernog dovedene do određene upitnosti, a mjerila tradicije nemaju snagu koja je potrebna za preispitivanje njihove prirode (prema; Kopic, 2007).

Jean Baudrillard (2001; 12 – 20) svoju središnju misao temelji na prijelazu iz modernosti u postmodernost, tj. nastoji prikazati kako se modernopovijesno gledano oblikuju slike, opisi, projekcije odnosno simulakri društva. Naime, prvi poredak simulakra karakterizira ranu modernost, drugi poredak – modernosti, a treći poredak predstavlja postmodernost. Prema Baudrillardu, treći poredak simulakra je onaj u kojemu danas živimo, a definiran je kao poredak modela ili visokoformaliziranih i tehniciranih struktura znakova i značenja. To je poredak u kojemu vlada metafizika koda ili logika binarnih opozicija:

„...Veliki simulakri koje čovjek gradi kreću se od univerzuma prirodnih zakona preko univerzuma sila i napetosti sila do današnjeg univerzuma struktura i binarnih opozicija. Nakon metafizike bitka i privida, potom metafizike energije i determinizma, slijedi metafizika indeterminizma i koda". Na djelu

je "operacionalna konfiguracija" izražena u obrascima kao što su, primjerice, kibernetička kontrola, pitanje/odgovor, feed-back, stvaranje pomoću modela, diferencijalna modulacija itd. Problem znakova postavlja se na posve drugačiji način..." (prema: Baudrillard, 2001).

Baudrillard (2001; 12 – 20) ističe kako je pitanje znakova, pitanje njihove racionalne namjene, njihove zbiljske ili imaginarne upotrebe – sve je to poništeno, a ono što ostaje jeste tzv. crna kutija koda ili još reduciranije, molekula koja imitira zasljepljujuće znakove, uvodi digitalnost u međuljudske odnose i zaposjeda sve znakove društva. Baudrillard napominje kako se suvremeno društvo nalazi u svijetu simulakra gdje slika ili označitelj događaja nadomješta neposredno iskustvo i znanje o označeniku. Naime, novi postmoderni univerzum nastoji sve pretvoriti u simulakr, a to podrazumijeva svijet u kojem se sve oko nas očituje u simulacijama, oslobođenih svoje izvanjske realnosti i kopiranog originala. Simulacija apsorbira realnost, stoga nema realnosti, a masovni mediji su obilježje epohe u kojoj stari oblici proizvodnje i potrošnje prerastaju u novi univerzum komunikacije. Baudrillard konstatira da danas više nema scene ili ogledala, kao što će kasnije E. Goffman odrediti, nego je sve pretvoreno u zaslon i mrežu. Zbiva se sveprisutnost reklame i nestanak javnog prostora, koji je ujedno popraćen nestankom i privatne sfere. Nadalje, svaka je slika simulakr, odnosno savršena kopija bez originala, a vijesti su slike slika, na koncu hiperrealnost. U vijestima je utjelovljeno postmodernističko nijekanje povijesti, kao puko spremište slika za ponovnu upotrebu. Dakle, postmoderno je iskustvo, prema Baudrillardu, sinkrono, ono lišava prošlost njegovih slika te ih koristi za sklapanje u neku vrstu vječne sadašnjosti. Hiperrealnost je definirana kao nestajanje svake napetosti između stvarnosti i iluzije, tj. stvarnosti kakva jest i kakva bi trebala biti. Zatim biti hiper znači rastvoriti stare opreke, a takve teze o gubitku značenja ili o nestanku sposobnosti za njihovo oblikovanje dovode zaključka kako je Baudrillardov postmodernistički pristup vrlo pesimističan. Između modernosti i postmodernosti dolazi do radikalnog raskida te je suvremeno doba obilježeno slomom hijerarhija. Na koncu, može se zaključiti da je prijelaz iz robo – industrijskog u medijsko post – industrijsko društvo doveo do ukidanja subjekta, značenja, istine, prirode, moći i same realnosti (prema: Baudrillard, 2001).

Kako ističe Hromadžić (2012; 60 – 74), postmoderno doba zahvaćeno je spektakularizacijom i tabloidizacijom politike i političkih aktera, stoga će se analizirati samo neke političke afere i korupcijske skandale s ciljem ukazivanja na činjenicu stvaranja trenda spektakla u medijskom prostoru. Dakle, spektakl i selebrizacija politike su povezani s personalizacijom suvremenih političkih aktera, a upravo su mediji važan faktor u stvaranju društvene, političke i ekonomske zbilje. Nadalje, Hromadžić navodi kako iza svake političko – korupcijske strane priče stoje trivijalni, senzacionalistički detalji koji nadopunjuju priču. Valja zaključiti kako

senzacionalizam i spektakularizam čine duh postmodernoga doba pa ni politika ne može izbjeći njihovo ispreplitanje te čini stvarnost sveprisutnog konzumerističkog kapitalizma. Stoga se ne može u potpunosti tvrditi kako je danas problem korupcije i upitnosti morala političara češći problem, nego su upravo mediji zaslužni za isticanje takvih problema u javnosti.

a) Dramaturgija u društvu i politici

Iako odskače od postmodernih tendencija, Erving Goffman obrazlaže društveni (može se reći i medijski) život unutar određene sociološke perspektive, tako će se djelo „Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu“ poslužiti kao ogledni primjer pri analizi suvremenog društva i političke scene. Goffman (2000; 15 – 29) ističe kako je važno imati na umu da će se svaki pojedinac predstaviti u svijetlu povoljnom za njega jer igrajući svoju ulogu od publike očekuje da posjeduje osobine za koje se i predstavlja da posjeduje, stoga se ovakav pristup i zove dramaturški pristup, odnosno cijela ova teorija je „kazališna predstava“. Goffman upozorava kako s jedne strane izvođač može biti u potpunosti predan svojoj ulozi i svojemu nastupu pa vjeruje da je dojam o stvarnosti koju kreira, zapravo prava stvarnost. S druge strane, ne mora izvođač nužno biti predan svojim scenskim nastupom jer izvođač želi određena uvjerenja nametnuti svojoj publici samo radi ostvarenja vlastitih ciljeva. Također, prisutno je i samozavaravanje, tj. pojedinac pokušava navesti publiku da gleda i razmišlja u određenim okvirima (prema: Goffman, 2000). Goffman koristi termin nastup kako bi označio djelovanje i stvarnost svakog pojedinca, a fasada je uobičajen i stalan dio nastupa, odnosno standardni oblik ponašanja. Scenu Goffman definira kao namještaj, fizički raspored predmeta koji tvore kulise neophodne za ljudske aktivnosti. Nadalje, različite društvene fasade teže institucionalizaciji u odnosu na apstraktna stereotipna očekivanja, koja pobuđuje, kao i težnji da dobije značenje i postojanost, dakle fasada postaje opća zajednička predstava i činjenica po sebi. Goffman (2000; 41 – 45) ističe kako akter preuzimajući postojeću društvenu ulogu, on preuzima i određenu konvencionalnu fasadu. Unutar društvene fasade se izdvajaju neki tipični dijelovi kao što su: scenska pozadina, pojava itd., ali ne mora postojati slaganje između prirode nastupa i maske, tj. fasade pod kojom se ta radnja odvija. Također, dolazi do dramatizacije nečije aktivnosti, odnosno transformacija nevidljivih troškova u vidljive jer posao koji obavljaju pojedinci određenog statusa ponekad je malo pogodan za izražavanje željenog značenja kako bi akter dramatizirao svoju ulogu. Pojedinac prilikom svoga nastupa mora izraziti idealizirane standarde te prikrivati sve djelatnosti koje nisu u skladu s očekivanjima. No, ako mu određeno neprikladno ponašanje pričinjava zadovoljstvo, odnosno koristi mu za ostvarenje vlastitih ciljeva, onda će

se odvijati u tajnosti, tj. pokušat će se prikriti. Uz uživanje u neprikladnim ponašanjima za određeni status i s ciljem ekonomičnosti, izvođač može sudjelovati i u aktivnostima koje mu donose dobit, a koje pokušava sakriti od publike jer se ne slaže s dojmom koji bi akter želio ostaviti na nju. Za publiku je prirodno analizirati aktera i njegovo ponašanje kako bi se otkrilo je li dojam koji pokušava ostaviti na publiku istinit ili lažan, validan ili odglumljen, a ovakva sumnja i analiza je potpuno prirodna da publika često obraća pažnju na one dijelove i obilježja nastupa kojima se ne može tako uspješno manipulirati. Razmišljajući o onima koji pokazuju svoju (lažnu) fasadu, analizira se neusklađenost između „njegovanog izgleda“ i stvarnosti. Tada može doći do otkrivanja raznih aktivnosti koje nisu u skladu s očekivanjima, onome za što se akter izrazito zalagao, donoseći mu poniženje i mogući trajni gubitak reputacije. Dakako, postoje situacije koje Goffman naziva scenama, kada pojedinac postupa na određeni način kako bi narušio i ugrozio konsenzus, a fraza napraviti scenu bi podrazumijevala narušavanje kojim se stvara nova scena. Dolaskom do svađe među akterima dolazi do pružanja uvida publici u zakulisje (prema: Goffman, 2000). Kako bi se lakše analizirala predstavljena sociološka teorija i kako bi našla svoju primjenu u suvremenom društvu, upotrijebit će se primjer hrvatskih političara, odnosno predsjednika Zorana Milanovića i premijera Andreja Plenkovića te primjer bivšeg predsjednika Sjedinjenih Američkih Država – Donalda Trumpa. Predsjednik Milanović i premijer Plenković preuzeli su uloge koje im je društvo proglasilo legitimnim, posjeduju osobine koje bi se od određene uloge i očekivale. Naime, predsjednik Milanović za vrijeme svoga nastupa mora imati usavršenu društvenu fasadu, koju ističe u prednjem planu. Ono što se od njegove uloge očekuje je da, kao što je izrečeno i Zakonom, raspisuje izbore za Hrvatski sabor, dodjeljuje odlikovanja, imenuje vojne zapovjednike, objavljuje rat, zaključuje mir itd. Svoju fasadu hrvatski predsjednik gradi na ugledu, karakteru, jasnim stajalištima i prije svega, orijentiranosti prema demokraciji i domoljublju. Kaže se da preuzimajući određenu ulogu, preuzima se i adekvatna fasada. Kada publika analizira određene činove aktera, pokušava odrediti postoje li skrivene namjere aktera i skriva li se on pod maskom ili pokušava ostvariti vlastite interese. Primjerice, analizirajući govor predsjednika Milanovića povodom obilježavanja Dana pobjede i domovinske zahvalnosti u Kninu, moglo se reći da je predsjednik opravdao svoju ulogu te da se nije činio cinikom, govoreći samo ono što bi publika željela čuti. Svojom objektivnošću, ali i domoljubljem opravdao je povjerenje hrvatskih građana, koji su ga izabrali. Iako je, kao bivši član Socijaldemokratske partije, iskazao svoja stajališta i okrenutost ljevičarskom svjetonazoru, reklo bi se da je prihvatljivo njegovo neslaganje s premijerom Plenkovićem, kao članom Hrvatske demokratske zajednice. Prihvaćajući ulogu, a i stavove suprotnih svjetonazora, dolazilo je i do sukoba uloga, ali i raznih scena. Uzimajući kao primjer

Aferu JANAF, javnosti je otkriven problem krijumčarenja i tzv. pranja državnog novca (prema: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/policija-i-uskok-objavili-detalje-uhicenja-kovacevica-opisali-cijeli-tijek-istrazivanja-15063891>). Dakle, razotkrivanjem fasade došlo je do otkrivanja brojnih aktivnosti koje nisu u skladu s očekivanjima i društvenim ulogama hrvatskih političara. Mediji su prenosili kako je i predsjednik Milanović bio uključen u navedenu aferu, tj. da je posjećivao dotični klub u Slovenskoj 9 u Zagrebu, a samim tim činom došlo je do poniženja uloge Predsjednika i gubljenja reputacije. Dakako, govorilo se i o umiješanosti premijera Plenkovića u navedene ilegalne i korumpirane radnje, no hrvatski političari su se odlučili odmaknuti od ovih društvenih problema i medijsku javnost okrenuti i usmjeriti drugim točkama sukoba. Predsjednik i Premijer su svojim svađama i javnim prozivkama te usmjeravajući pažnju publike prema funkcijama i obvezama ovih uloga, pokušali odvratiti pozornost, odnosno promijeniti scenu, od glavnih pitanja koja se nameću hrvatskom društvu, tj. kako je korumpiranost i zadovoljenje vlastitih interesa prvotna zadaća ljudi koji bi trebali biti uzor i oličenje pravde i Zakona (prema: [Milanović i Plenković u aferi Janaf izjavama sve više sliče Trumpu - Večernji.hr \(vecernji.hr\)](#)). Dolaskom do ovakvih svađa među političarima, publici je pružen uvid u zakulisje. Naime, dolazi do raščaravanja raznih neusklađenih i ilegalnih radnji i optužbi, koje plivajući po površini pospješuju osnovane sumnje publike u ulogu aktera (u ovom slučaju Predsjednika i Premijera) te njihovoj sklonosti cinizmu. Analizirajući kampanju za predsjedničke izbore u SAD – u 2021. godine, došlo je također, do otkrivanja maski, tj. pada fasade bivšeg predsjednika Donalda Trumpa, kada je razotkrivena njegova tajna ljubavna veza s porno glumicom, kojoj je platio da ne iznese detalje njihova odnosa, za vrijeme predsjedničke kampanje, odnosno kada bi ovakva scena naštetila reputaciji i predstavlja prijetnju gubitkom društvene uloge (prema: <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/donald-trump-kaze-da-nije-znao-za-isplatu-stormy-daniels---512726.html>). Bivši predsjednik Trump je optužen i za neplaćanje poreza te takve su afere ozbiljno naštetile njegovoj društvenoj ulozi i reputaciji, a ovakvim obmanama i zloupotrebom položaja, razmišlja se o neusklađenosti fasade i realnosti. Nadovezujući se na Goffmanovu teoriju, Vinković (2013; 11 – 18) ističe kako je za sebstvo karakteristična refleksija prema vrijednostima koje su utemeljene na brizi o vlastitoj sudbini pa se takav pristup može svesti na dimenzije racionalnog interesa i profita, a temelj identiteta čini spoznajni okvir djelovanja u društveno – političkim procesima (prema: Vinković, 2013).

b) Baudrillardova analiza i primjena na političku scenu

Nadovezujući se na Goffmanovu sociološku teoriju, Baudrillard je na sličan način formirao vlastitu teoriju, doduše nešto pesimističnijeg prizvuka. Analizu postmodernog društva Baudrillard temelji na odnosu tzv. označenika i označitelja, o kojima će se kasnije detaljnije raspraviti. Ono što je za Goffmana stvaranje fasade, Baudrillard (2001; 109 – 115) bi definirao kao zavođenje, tj. nešto što diskursu oduzima značenje i okreće ga od istine. Također, zavođenje se uvijek odvija pod obilježjima zakonitosti koji vlada histeričnim masama što se povezuje sa stvaranjem fasade i zavaravanjem publike. No, upravo to zavođenje prema određenim pravilima se može poistovjetiti s fasadom kao standardnim, tj. ustaljenim oblikom ponašanja. Baudrillard je definirao tajnu kao zavodničko svojstvo onoga što ne može biti izgovoreno zbog toga što nema smisla, što nije rečeno unatoč tome što postoji, upravo kao i Goffmanovo skrivanje stražnjeg plana i stvaranja fasade kako bi se udovoljilo kriterijima društvene uloge:

„...Biti zaveden, znači biti odvrćen od svoje istine. Zavesti znači odvratiti drugoga od njegove istine. Ta istina nadalje tvori tajnu koja mu izmiče (Vincent Descombes). Zavođenje je neposredno povratno, a njegova je povratnost sačinjena od izazova koji ono podrazumijeva i od tajne u kojoj se ništi...“
(prema: Baudrillard, 2001).

Baudrillard je odredio distinkciju pojmova označenika i označitelja, tako što je označenika definirao kao ono na što se označitelj odnosi, a označitelja kao riječ, simbol koji se pridaje određenom fenomenu, objektu. U postmodernom društvu označitelj postaje bitniji od označenika te je egzistencija označenika upitna. Primjenom ove teze na političke aktere u suvremenom društvu, zaključuje se kako nije važno više ono što političari govore, tj. oni uopće ne moraju govoriti istinito i činjenično stanje stvari, nego je dovoljno samo prezentirati sebe. Političar ne mora biti ta osoba koju prezentira, dovoljno je da predstavlja označitelja pa se tako zanemaruje označenik, prema tome se temelji i Baudrillardov koncept hiperrealnosti. Dakle, stvarnost označitelja postaje stvarnija od stvarnosti označenika, koji bi trebao postojati. Osvrnuvši se na već spomenutu aferu JANAF, nije više važno što govore predsjednik Milanović i premijer Plenković, odnosno jesu li doista prisustvovali u korumpiranom, ilegalnim radnjama i ugovarali namještene poslove, dovoljno je njihovo postojanje kao dijela izvršne vlasti. Iako bi bilo poželjno da primjerice Predsjednika odlikuju osobine kao čestitost, objektivnost, jednakopravnost, prema Baudrillardovom konceptu, on to uopće ne mora prezentirati, nego je dovoljno njegovo poistovjećivanje s ovim atributima pa makar samo u teoretskom dijelu.

Postmoderno društvo je okarakterizirano kao vremenom označitelja, odnosno vremenom kada se gubi značenje riječi, dolazi do njihovog rasipanja kako bi se izgubila njihova važnost i težina. Nadalje, brojne razmirice i svađe Premijera i Predsjednika se olako shvaćaju i njihove optužbe se ne uzimaju kao dokaz nekog oblika devijantnog ponašanja, niti sporova oko povijesnih prepirki, kao što se dogodila prilikom polaganja vijenaca u spomen na žrtve ustaškog logora Jasenovac. Došlo je i do razilaženja mišljenja kada je predsjednik Milanović istaknuo kako bi spornu HOS – ovu ploču trebalo baciti jer nema veze s Domovinskim ratom, nego je vezana uz Nezavisnu Državu Hrvatsku i ustaški režim (prema: <https://hr.n1info.com/vijesti/a502649-zoran-milanovic-o-hos-ovoj-ploci-to-treba-maknuti-baciti-negdje/>). Iako je takva izjava naišla na brojne kritike, nije se poduzela nikakva konkretna mjera kako bi se razriješio ovaj upitan povijesni događaj. Može se reći da Predsjednikova uloga (fasada) nalaže da se osudi svaki događaj koji narušava demokraciju i promicanje totalitarnih režima bez obzira što on zastupao u zadnjem planu gdje se zapravo priprema za nastup na pozornici, sceni. Nadovezujući se na Baudrillarda, nije važno ni što zapravo Predsjednik govori, bilo istinito ili lažno, bitno je da prezentira simbole koje se vezuju uz njegovu ulogu – biti predsjednik:

„...U medijima i potrošačkom društvu ljudi su zahvaćeni igrom slika, simulakra koji su sve manje povezani s izvanjskom zbiljom. Mi zapravo živimo u svijetu simulakra gdje slika ili označitelj događaja nadomješta neposredno iskustvo i znanje o njegovu uporištu i označeniku. Novi postmoderni univerzum teži sve pretvoriti u simulakr...“ (prema: Baudrillard, 2001).

Uzimajući kao primjer i bivšeg sjevernoameričkog predsjednika Trampa, uočavaju se brojne spekulacije. Iako mu je slogan u predizbornoj kampanji 2016. godine glasio „America First“, obećanja i glavne ciljeve koje je isticao za vrijeme predsjedničkih izbora nisu ostvareni. Naime, izgradnja graničnog zida s Meksikom te bolji trgovinski odnosi za SAD su se činili kao dobar paravan za beskompromisno trošenje državnog novca i pojačavanje već postojećih nesuglasica vezano uz vanjskopolitičke odnose. Naglašavajući dobrobit američkih građana, predsjednik Trump ipak je odlučio napustiti Svjetsku zdravstvenu organizaciju, UNESCO te Pariški klimatski sporazum. Fasadu bivšeg predsjednika Trampa činilo je veliko domoljublje i nacionalizam, no time su se pokušali prikriti (ponekad bezuspješno) rasizam i brojne afere, poput tzv. ukrajinske. Iznošenje afera u javnost nije donijelo podršku predsjedniku Trumpu, a kontroverzni stavovi i odluke utjecale su i na gospodarstvo SAD – a, odnosno dolazi do Baudrillardovog koncepta hiperrealnosti gdje se gubi granica između stvarnosti i iluzije, stvarnosti kakva bi trebala biti i kakva ona uistinu jeste. Nadalje, označenik u ovom postmodernom društvu nije važan, nije bitno što se čini i ostvaruje određenom politikom, nego

što se govori i koje se ideje promoviraju. Dakako, govori se o demokraciji i slobodi javnoga govora kao najsvetijim ciljevima, a suštinu čine osobni interesi, skandali, afere i profit.

Manipulacija društvenog položaja i uloge obilježena je kako stereotipnim, tako i negativnim konotacijama. Dakako, preuzimajući određenu ulogu, akter prihvaća i određeni scenski nastup i prednji plan koji se od njega očekuje. Negativnosti koje se povezuju uz manipulaciju su iskorištavanje položaja za ostvarenje vlastitih interesa i sakrivanje zadnjeg plana kako bi se potisnule namjere, koje nisu u skladu s očekivanjima publike. Kako tvrdi Brnelić (2015; 2 – 24), uspješnica Baudrillardove teorije temelji se na pesimističnom obrazloženju postmodernog društva i brojnih primjera koji su svoju primjenu pronašli i danas. Verbalni napad predsjednika Milanovića i premijera Plenkovića simulira napad na utjelovljenje hrvatskih moćnika, tj. političara s ciljem dokazivanja njihove primitivnosti, odnosno iskazivanja i njih kao ljudi, a ne samo kao političke figure. Potencijalna opasnost ovakvih sukoba je simulirana, sve prepirke i verbalni konflikti, no sami znakovi su dovoljni kako bi publika ovakvu situaciju vidjela u skladu s vlastitom interpretacijom. Stoga simulacija ovakvog događaja ugrožava realnost, a današnje društvo predstavlja doba vladanja znaka nad stvarnošću – pravi iskaz političkog akta temelji se na označitelju, a označenik je izostavljen (prema: Brnelić, 2015).

2. Fenomen politike danas

Kako se prethodno navodi, postmoderno doba obilježeno je stvaranjem hiperrealnosti, prema Baudrillardu, ali općenito može se govoriti o internaliziranju vrijednosti u osobne preferencije te okrenutosti prema marketinško – oglašivačkoj industriji, izrazivši Goffmanov pristup na današnjoj perspektivi. Zenko (1990; 128 – 135) ističe, fenomen politike se detaljno može proučiti kroz promišljanja Maxa Webera i njegovo tzv. politologijsko – sociologijsko i metafizičko tumačenje, koje je primjenjivo i na današnju politiku u posebnom, modernom europskom političkom sustavu, tj. u modernoj nacionalnoj demokratski uređenoj državi. U modernoj nacionalnoj državi razvila su se dva takoreći podsistema: političko višestranačje i parlament, koji je suvereni nositelj apsolutne državne vlasti. Stoga se postavlja pitanje kako parlament kao najracionalniji oblik nečega što se nijednim racionalnim sustavom ne može ukrotiti – slobode (prema: Zenko, 1990). Zenko (1990; 133 – 135) nadalje tvrdi kako bi za samo razumijevanje političkih pitanja trebalo definirati općenito politiku i državu:

„...Politika je ovdje razumljena weberovski kao vođenje ili utjecanje na vođenje nekog političkog saveza, danas dakle: jedne države... Pod državom se pak razumijevaju ne svi njeni povijesni predoblici, nego samo moderna država, koju se sociologijski može definirati samo iz specifičnog sredstva kojim se samo ona legitimno, tj. monopolno može i smije služiti fizičkom prisilom...“ (prema: Zenko, 1990).

Dakle, država je, kako piše Zenko (1990), jedini izvor prava na prisilu, a politika je težnja oko udjela moći ili između država ili unutar jedne države između grupa. Legitimitet na upotrebu prisile se postiže na tri načina. Prvi način je svetom tradicijom, a takvim načinom su vladali primjerice starozavjetni patrijarsi i kasnije obiteljski knezovi. Drugi način je karizmom, odnosno potpunim predavanjem nekoj stvari, herojstvu ili nekoj osobini vođe, a takav oblik se može uočiti na primjeru vojskovođe ili plebiscitarno izabranog vladara. Treći oblik je vladavina snagom legalnosti, tj. vjerovanje u racionalno postavljena pravila, a takav tip vladanja vidljiv je u modernim državama (prema: Zenko, 1990).

Ističući kompleksnost fenomena politike i države, Vinković (2013; 3 – 6) napominje kako je politički identitet utemeljen na političkoj doktrini, koja mu daje perspektivu političkog djelovanja. Sazdana je od ideja i vrijednosti oblikujući praksu prema društveno – političkim. Politička praksa se prikazuje kroz interakcije u društveno – političkim formacijama, a svaki se takav oblik može nazvati političkim djelovanjem. Vinković (2013; 25 – 28) tumači kako bi profesionalni političari u sebi trebali sadržavati mjeru, strast i odgovornost te kako treba

razlikovati etiku odgovornosti i etiku uvjerenja, predstavljajući ih kao dvije suprotstavljene maksime. Dok etika odgovornosti bira adekvatna sredstva za ostvarenje ciljeva, etika uvjerenja temelji se na osjećaju dužnosti. Stoga svaki tip društvenog djelovanja u sebi nosi i etičku i političku komponentu te je neophodno povezivati tipove društvenog djelovanja i tipove odgovornosti koji iz njih proizlaze:

„...Za ciljno-racionalni tip djelovanja je karakteristična etika odgovornosti, dok za vrijednosno-racionalni tip djelovanja vrijedi etika uvjerenja. Posljedice takvih pristupa su vidljive u problemima interpretacije društvenih problema kao rezultata individualne ili kolektivne odgovornosti...“ (prema: Vinković, 2013).

Vinković (2013; 25 – 28) se nadovezuje na Weberovu teoriju i ističe kako se politički identitet stječe procesom političke socijalizacije te svaki politički odgoj ujedno predstavlja i moralni. Ako politički akteri ne podrazumijevaju ujedno i politički identitet u svojim moralnim izvorima, tada dolazi do deficita političkog identiteta, koji je problematičan za postupak donošenja odluka (prema: Vinković, 2013).

Sunajko (2010; 167 – 190) ističe važnost identiteta i njegove složenosti na primjeru Europske unije. Dok se s jedne strane teži homogenizaciji, a upravo stvaranjem Europske unije, zemlje članice boje se gubitka vlastitog identiteta, koji smatraju jamcem nacionalnog opstanka, s druge strane, EU kao nadnacionalno političko tijelo teži stvaranju posebnog identiteta. Dakako, tu je i mišljenje kako Europskoj uniji, kao suvremenoj formaciji, nije potreban identitet da bi se poticala raznovrsnost pa je takva politika inzistiranja na različitostima suprotna temeljnim načelima Europske unije. Postmoderno doba karakterizira kraj epohe državnosti jer je država premalen okvir za suvremene političke procese te nastaje nova koncepcija države koja traži svoju novu teoriju kako bi riješila pitanje legitimiteta (prema: Sunajko, 2010). Analogijom teorija Baudrillarda i Goffmana zaključuje se kako je društvena komunikacija dvoznačna i izvrgnuta manipulaciji, tj. upravljanju impresijama. Treba imati na umu kako se tzv. predstava prilagođava uvjetima izvođenja, a svaki javni nastup je pomno planiran i adaptiran publici, vodeći se ciljem prihvatanja govornika. Glavno pitanje koje se proteže kroz obje teorije jeste pitanje razlikovanja stvarnosti i simulacije, odnosno što je u današnjem društvu stvarno, a što nije. Stvarnost je utemeljena na simboličkom značenju, a prema ranije navedenim primjerima zaključuje se kako prevladava simboličko značenje prožeto grafičkim iskazom. Sposobnost samorefleksije, upravljanjem impresijama i prevladavanjem označitelja nad označenikom, kao i razvojem digitalnih tehnologija i društvenih mreža, iskazuje se doba vladavine znaka nad stvarnošću. No, takva stvarnost ne mora imati nužno negativan prizvuk, nego se postmoderno društvo mora modificirati i prilagoditi novim načinima društvenog djelovanja, kako u

političkom, tako i u drugim segmentima društva. Kritičkim promatranjem i analiziranjem dolazi se do otkrivanja istinitosti čina, a razvojem političkog koncepta i demokracije, i do novih oblika i poimanja političkog sebstva, primjerenim kretanju društva.

3. Zaključak

Postmoderno doba se nastavlja na moderno, ali raskida veze s njom, prihvaćajući samo kulturološki aspekt. Također, postmoderno društvo karakterizira razvoj znanosti, digitalizacije i tehnologije, a kao okosnica se ističe razvoj globalizacijskih procesa. Dakako, Postmoderna nastupa nakon Moderne, iako je nesvodljivo na moderno jer se smatra „višom“ svijesti. Ireduktibilnost, hiperrefleksija samo su neki od fenomena povezanih za postmoderno stanje, a može se i okarakterizirati kao kriza modernoga. Vrijednosti i tradicije modernog postaju upitne te se nameću pitanja oko njihove prirode. Temeljna misao Baudrillardove teorije je prijelaz iz modernosti u postmodernost te se zaključuje da se današnje društvo nalazi u trećem poretku simulakra – poretku modela i tehniziranih struktura znakova. Prema Baudrillardu, suvremeno društvo se može svrstati u svijet simulakra gdje slika događaja može zamijeniti neposredno iskustvo i znanje. Također, E. Goffman ističe kako se svaki pojedinac predstavlja u najboljem svijetlu jer igrajući svoju ulogu od publike očekuje da posjeduje osobine za koje se i predstavlja da ima – razvija se dramaturški pristup u sklopu teorije koju se može nazvati „kazališna predstava“. Naime, treba biti vrlo oprezan jer, kako tvrdi Goffman, izvođač ne mora biti nužno posvećen svojem scenskom nastupu, nego želi nametnuti određena uvjerenja kako bi ostvario vlastite ciljeve. Za potrebe analize i primjene navedenih socioloških teorija uzima se primjer hrvatskog političkog vrha – predsjednika Milanovića i premijera Plenkovića te bivšeg predsjednika SAD – a, Donalda Trumpa. Ovi političari su preuzeli uloge koje im je društvo odredilo kao legitimne, ali moraju imati i usavršenu fasadu koja se ispoljava prilikom javnih nastupa. Fasada se, u ovom slučaju, gradi na domoljublju, demokraciji i ostalim poželjnim osobinama. Stvaranje političkog sebstva utemeljeno je na racionalnom interesu i profitu. Uzimajući kao primjer Aferu JANAF, javnost je saznala za krijumčarenje državnog novca pa je razotkrivanjem fasade došlo do otkrića brojnih nepravilnosti i aktivnosti koje svakako nisu u skladu s društvenim ulogama hrvatskih političara. Analiza postmodernog društva, prema Baudrillardu, temelji se na odnosu označenika i označitelja. Prema njegovoj teoriji zavođenje je okretanje od istine te se odvija pod obilježjima zakonitosti koji vlada masama pa se tako zavarava publika. U postmodernom društvu označitelj postaje važniji od označenika, dakle egzistencija označenika je upitna. Primjenom ove teze na političke aktore u suvremenom

društvu, zaključuje se kako nije bitan sadržaj govora političara, tj. oni uopće ne moraju reći istinito i činjenično stanje stvari. Nameće se pitanje što je stvarnost, a što ona nije, te prevladavanje simboličkog značenja. Dok je Baudrillard izražavao svoj pesimizam i zabrinutost za društveno stanje, Lyotard je zauzimao pozitivniji stav, no uzimajući u obzir kako oni nisu naši suvremenici postavlja se pitanje – u kojem smjeru ide i teži suvremeno društvo te koliko se određena tehnološka ili industrijska područja mogu razvijati, a da ne dođe do zasićenosti i gubljenja smisla. Vezano uz to, nastaju brojne nedoumice – hoće li ovakav rapidni napredak u svim društvenim segmentima dovesti do stvaranja alternative, što bi bila alternativa ovom postmodernom društvu te hoćemo li takvu modulaciju smatrati napretkom ili nazadovanjem?

4. Literatura

1. Baudrillard, J. (2001.) *Simulacija i zbilja*, 2. izdanje, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
2. Brnelić, F. (2015.) „Simulakrum, simulacija i hiperrealno kao agenti postmodernog društva“, završni rad, Sveučilište u Rijeci, Rijeka.
3. *Donald Trump prvi puta progovorio o aferi s pornogлумicom Stormy Daniels i 130 tisuća dolara plaćenih za šutnju* (2018.) Dnevnik.hr, <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/donald-trump-kaze-da-nije-znao-za-isplatu-stormy-daniels---512726.html> (stranica posjećena: 1. lipnja 2021.).
4. Goffman, E. (2000.) *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*, Beograd: Geopoetika.
5. Hromadžić, H. (2012.) „Politika, društvo spektakla i medijska konstrukcija realnosti“, *Politička misao*, sv. 50 (2): 60 – 74.
6. Kopic, M. (2007.) „Prikazi knjiga“, *Prolegomena*, sv. 6 (1): 135 – 141.
7. Lyotard, J. (2005.) *Postmoderno stanje: izvještaj o znanju*, Zagreb: Ibis grafika.
8. *Milanović i Plenković u aferi Janaf izjavama sve više sliče Trumpu* (2020.) Vecernji.hr, [Milanović i Plenković u aferi Janaf izjavama sve više sliče Trumpu - Večernji.hr](https://vecernji.hr/vijesti/milanovic-i-plenkovic-u-aferi-janaf-izjavama-sve-vise-sliche-trumpu) (vecernji.hr) (stranica posjećena: 1. lipnja 2021.).
9. *Policija i USKOK objavili detalje uhićenja Kovačevića, opisali cijeli tijek istraživanja* (2021.) Jutarnji.hr, [Jutarnji list - Policija i USKOK objavili detalje uhićenja Kovačevića, opisali cijeli tijek istraživanja](https://jutarnji.hr/vijesti/policija-i-uskok-objavili-detaljeh-uhicenja-kovacevica) (stranica posjećena: 1. lipnja 2021.).
10. Sunajko, G. (2010.) „Politički identitet i hrvatska socijalna svijest: odrednice političkog identiteta“, u: N. Budak., V. Katuranić (ur.) *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Pravni fakultet u Zagrebu, str. 167-191.
11. Vinković, A. (2013.) „Konstrukcija političkog identiteta“, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
12. Zenko, F. (1990.) „Problem političke etike u Maxa Webera“, *Politička misao*, sv. 27 (3): 128 – 135.
13. *Zoran Milanović o HOS – ovoj ploči: To treba maknuti, baciti negdje* (2020.) N1 Hrvatska, <https://hr.n1info.com/vijesti/a502649-zoran-milanovic-o-hos-ovoj-ploci-to-treba-maknuti-baciti-negdje/> (stranica posjećena 1. lipnja 2021.).